

Važnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja unutar sustava srednjoškolskog obrazovanja

(studija slučaja Građevinske tehničke škole Rijeka)

mr. sc. Maja Cvjetković, prof. i mag kroatistike

majacvjetkovic22@gmail.com

1. UVOD

Suvremeno društvo u kojem živimo informacijsko je društvo, karakterizirano brzorastućim tehnološkim napretkom. Budući da je informacija temelj razvoja, kompleksnost dijaloga pojedinca i društva uočava se upravo u problematici vezanoj uz informaciju. Suočeni s bujicom informacija, s jedne strane te problemom pouzdanosti istih, s druge strane, osjećamo nesigurnost koja nas vodi do sumnje u postojeće koncepte, njihovo propitivanje i, konačno, promjenu. Promjena koja je detektirana vezana je uz koncept informacijske pismenosti, a pojam pismenosti, nužno je vezan uz pojam obrazovanja.

Pismenost, kao nadređeni pojam, doživjela je korjenitu modifikaciju od pojma elementarne pismenosti koja je uključivala vještine čitanja, pisanja, računanja. Danas, ona više nije dovoljna za aktivno sudjelovanje u društvu

već je baza iz koje izrastaju vještine povezane s komunikacijom i uporabom tehnologija. Sukladno tome, pojedinac ne završava vlastitu naobrazbu završetkom formalnoga obrazovanja već ono postaje cjeloživotno.

Važan aspekt navedenoga promišljanja o pismenosti, obrazovanju te razvoju novih, potrebnih vještina, informacijska je pismenost. Aktualnost njezine problematike uočavamo danas u brojnim akademskim raspravama, obrazovnim inicijativama, strateškim dokumentima, no sama kovаница, information literacy, postoji još od 1974. godine (P. Zurkowski)¹.

Temeljem iskustva u radu s učenicima u srednjoškolskom obrazovanju, u nastavi, ali i u školskoj knjižnici, primijetili smo svojevrsnu kontradikciju – posjedovanje tehnologije i mogućnosti za prikupljanjem relevantnih informacija, ali izostanak vještina korištenja istima. Iz toga razloga, odlučili smo se za primjenu intrakurikularnog modela informacijske pismenosti koji bi omogućio otvaranje suradnje između predmetnih nastavnika i stručnog suradnika – knjižničara.

Ovim istraživanjem će se utvrditi postoji li realna potreba među korisnicima (učenicima) za sustavnim provođenjem programa informacijske pismenosti, prema intrakurikularnom modelu.

Istraživački problemi poput nesnalaženja u ponuđenoj literaturi, nemogućnosti pronalaženja relevantne informacije, nedostatka metoda i vje-

¹ The Information Service Environment: relationships and priorities, National Commission on Libraries and Information Science. Washington DC, 1974.

Dostupno: ERICED100391,

http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_o=ED100391&_ERICExtSearch_SearchType_o=no&accno=ED100391

ština kao i nedostatka sustavnih programa koji educiraju korisnike informacijskoj pismenosti, motivirali su nas da se konkretnije pozabavimo ovom problematikom što je rezultiralo pokrenutim projektom na razini Građevinske tehničke škole Rijeka.

2. ISTRAŽIVANJE

2.1. Općenito o problemu

Interesno područje, aktualne je problematike, što smo dokazali pregledom dostupne literature. Uvidom u strateške dokumente vezane uz obrazovanje, s naglaskom na srednjoškolsko obrazovanje, evidentno je da je poučavanje informacijske pismenosti prepoznato kao potreba, da se očekuje njegova interpolacija u nastavne kurikule, planove i programe te da se navode vještine koje učenici usvajaju učenjem i korištenjem znanja iz područja Informacijske pismenosti, ali ne navode se načini njihove primjene u školama.

U direktnom radu s učenicima uočena je potreba za edukacijom koja bi se mogla uklopiti u bilo koji nastavni predmet. Odabir upravo učenika završnoga razreda za ovo istraživanje motiviran je i činjenicom da 90% učenika Građevinske tehničke škole prijavljuje ispite državne mature i aplicira na neko od sveučilišta u Republici Hrvatskoj i Sloveniji. Edukacija pretraživanja i pronalaženja relevantnih informacija bit će korisna učenicima i kada postanu studenti, u pripremi seminarskih radova, zadaća i završnih

ispita. Uz pretraživanje, učenike se educira jednim od načina citiranja bibliografskih izvora.

Stoga je knjižica pokrenula pilot projekt koji je obuhvatio kreiranje i provedbu programa informacijskog opismenjavanja s ciljem educiranja i usvajanja strategije pretraživanja weba te razvijanja potrebnih vještina za cjeloživotno obrazovanje. U izradi programa kao teorijska podloga korišten je teorijski model Big 6. Model je to kojim se učenici osposobljuju za rješavanje problema i zadataka te za donošenje odluka², a uz to važan je i interesantan za naše istraživanje. Pilot projekt je temeljen na suradnji između predmetnog nastavnika i knjižničara, a na osnovi intrakurikularnog tipa informacijskog opismenjavanja.

Kreiranje sadržaja i tehnika koje smo željeli primijeniti u programu informacijskog opismenjavanja u okviru našega pilot projekta osmislili smo na način da započnemo s promatranjem nastavnoga sata predavačice predmeta Povijest likovne umjetnosti kako bismo potvrdili/pobili pretpostavku da se uvodni, teorijski sati održavaju na sličan način, angažmanom predavača i pasivnim promatranjem slušača.

Sljedeća etapa našeg pilot istraživanja uključivala je upoznavanje učenika s informacijskom pismenosti, odnosno provedbom programa informacijskog opismenjavanja, koji je obuhvatio predavanje unutar kojeg smo upoznali učenike s osnovnim pojmovima: informacijske pismenosti, pre-

² Banek-Zorica, Mihaela; Šipiranec, Sonja. *Informacijska pismenost*. Zagreb: Zavod za informacijske znanosti, 2008. str., str. 56.

traživanja, odabranih izvora, s pojmom autorskog prava i načinom citiranja izvora na webu.

Nakon prezentacije učenici su podijeljeni u grupe (četiri grupe) te je svaka grupa dobila zadatke koje smo osmislili u suradnji s nastavnicom predmeta Povijest likovne umjetnosti. Zadatci su sadržavali elemente gradiva koje su učenici već usvojili (ponavljanje i proširivanje znanja; priprema za ispit državne mature) kao i pojmove vezane uz novo nastavno gradivo. Na odabranim tražilicama (Google, Google Scholar, Hrčak, online katalozi Gradske knjižnice Rijeka te Sveučilišne knjižnice) učenici su morali pronaći zadane pojmove i citirati, izraditi fusnotu, preuzeti fotografiju i na kraju napraviti popis korištene literature, prema pravilima struke.

Pretpostavili smo da učenici ne uče govorničke vještine te da su njihova izlaganja svedena na čitanje gotovoga teksta. Zato smo inzistirali da svoja istraživanja oblikuju kroz pecha kucha tip prezentacije koja zahtijeva usvojenost gradiva kako bi se sažeto i koncizno prezentiralo pripremljeno gradivo kolegama.

Nakon provedenih predradnji našem istraživanju uočili smo probleme vezane uz izostanak informacijskoga opismenjavanja koji su nas potaknuli da ih dublje istražimo.

2.2. Svrha i cilj istraživanja

Svrha istraživanja može se jezgrovito prikazati kroz težnju za spoznajom postoji li realna potreba među srednjoškolskom populacijom za sus-

tavnim uvođenjem programa informacijskog opismenjavanja te na koji način se knjižnica kao informacijsko središte te knjižničar/ka kao stručni suradnik, informacijski stručnjak može ponuditi suradnju s predmetnim nastavnicima.

Cilj je postavljanje projekta sustavne edukacije informacijske pismenosti u srednjoj školi, ali i nastojanje da se knjižnica približi svojim korisnicima, da uoči njihove potrebe tako što će ponuditi uslugu prema naslućenoj potrebi. Kako bi knjižnica, ali i obrazovne ustanove (obrazovna vertikala koju nastavljaju naši korisnici su sveučilišta) imale educirane korisnike krajnji cilj nam je uvesti informacijsku pismenost kao dio sustavne edukacije. Stoga smo u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja u okviru našeg pilot istraživanja primijenili intrakurikularni tip informacijskog opismenjavanja jer smo mišljenja da je takav tip najprikladniji u predmetnoj nastavi, u sekundarnom obrazovanju.

Kako bismo dobili što realniju sliku o potrebnom sadržaju i tehnikama provođenja takvog programa informacijskog opismenjavanja, u njegovu planiranju i kreiranju primijenili smo metodu promatranja u okviru nastavnoga sata u prirodnome okruženju. Nakon oblikovanog i provedenoga programa informacijskog opismenjavanja proveli smo anketu među učenicima koji su sudjelovali u njemu.

Učenici nisu unaprijed obaviješteni da će sudjelovati u pilot projektu koji će se evaluirati kako ne bismo utjecali na njihove stavove i dojmove.

2.3. Metode u istraživanju

Metodologija istraživanja obuhvatila je dvije kvalitativne metode³. Prvi dio obuhvatio je metodu promatranja u prirodnoj sredini⁴, a drugi dio istraživanja obuhvatio metodu ankete⁵ (evaluacijski listić) tipa “podijeli pa skupi” kojim se ispitala spomenuta problematika i utvrdila potreba za sustavnim uvođenjem programa informacijskog opismenjavanja nastalim u suradnji s nastavnicom predmetne nastave. Za navedene metode odlučili smo se iz niza objektivnih razloga.

³ “Kvalitativna metodologija je po svojoj logici i prirodi otvorena i svrha joj je dublji uvid i razumijevanje istraženog problema. Zaključci kvalitativnih istraživanja izvode se na osnovi analize kategorija, koja se temelji na logici istraživača.” Ana Tkalac Verčić, Dubravka Sinčić Ćorić, Nina Pološki Vokić (2010.). Priručnik za metodologiju istraživačkog rada – kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. M. E. P., Zagreb, str. 18.

⁴ Promatranje (opažanje) je neposredno uočavanje stvarnosti. Ono pruža bogato primarno iskustvo i daje cjelovit doživljaj stvarnosti stoga ima veliku heurističku vrijednost. ... Ono služi usvajanju novih spoznaja, dio je cjelovitog procesa istraživanja, usmjereno je određenom objektu, njegovi se rezultati bilježe, analiziraju kvantitativno ili kvalitativno...”. Ana Tkalac Verčić, Dubravka Sinčić Ćorić, Nina Pološki Vokić (2010.). Priručnik za metodologiju istraživačkog rada – kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. M. E. P., Zagreb, str. 98.

⁵ Anketa se tumači dvojako: u širem smislu riječi opisuje se kao metoda ispitivanja (prikupljanje podataka uz pomoć postavljanja pitanja) dok se u užem smislu tumači kao pismeno prikupljanje podataka uz pomoć upitnika. U ovoj se diplomskoj radnji pojam ankete odnosi na uže tumačenje riječi. Ana Tkalac Verčić, Dubravka Sinčić Ćorić, Nina Pološki Vokić (2010.). Priručnik za metodologiju istraživačkog rada – kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. M. E. P., Zagreb, str. 103.

2.3.1. Metoda promatranja u prirodnoj sredini

Metodu promatranja odabrali smo jer je to metoda koja pruža bogato primarno iskustvo i cjelovit doživljaj stvarnosti. Proveli smo je u stvarnoj prirodnoj situaciji. Promatrač bilježi sva opažanja koja smatra relevantnima za istraživanje koje provodi, a promatranje može biti strukturirano ili nestrukturirano.

Promatranje, za potrebe našeg istraživanja, djelomično je bez unaprijed zadane strukture. Unaprijed smo se odlučili za promatranje tijekom nastavnoga sata, metodu/e poučavanja i ne/ostvarenu komunikaciju. Odabrali smo teorijski sat, obrade novoga gradiva kako bismo ovaj projekt mogli primijeniti i u suradnji s drugim nastavnicima (Hrvatski jezik, Engleski jezik, Njemački jezik, ...).

2.3.2. Metoda ankete

Anketno ispitivanje najčešća je korištena tehnika prikupljanja podataka u društvenim znanostima. Ispitanici su učenici četvrtoga D razreda, smjer Dizajner unutrašnje arhitekture koji broji 27 učenika. Postupak anketiranja proveden je 13. travnja 2016. godine na satu Povijest likovne umjetnosti u Građevinskoj tehničkoj školi Rijeka.

Anketa koju smo proveli podijeljena je u dva osnovna dijela. Prvi dio ankete podijeljen je na 3 cjeline, koji prate tri dijela radionice: pretraživanje (pitanja od 1 do 4), citiranje (pitanja od 4 do 6), prezentaciju (pitanja od 6 do 8).

Drugi dio ankete propituje zadovoljstvo učenika radionicom i usvojenim znanjem i vještinama. Za ocjenu zadovoljstva korištena je Likertova ljestvica zadovoljstva na kojoj su dane dvije negativne i dvije pozitivne vrijednosti te jedna neutralan vrijednost.

Pitanja su zatvorenoga tipa dok je dio 2. i 15. pitanja otvorenog tipa. U dijelu 2. pitanja traži se da ispitanik navede koje je, osim ponuđenih Internet tražilica koristio. U dijelu 15. pitanja od ispitanika se traži da napiše vlastiti stav, što vezano za radionicu smatra korisnim. Otvoreni dio pitanja nismo u mogućnosti statistički obraditi, već donosimo sve komentare u Prilozima rada. Anketni listić u cijelosti prilažemo u dijelu Prilozi ovoga rada.

3. RASPRAVA

Pilot projekt izveden je u srednjoj Građevinskoj tehničkoj školi u Rijeci, u završnom, četvrtom razredu. Odabrali smo završni razred budući da smo pretpostavili da su se učenici tijekom školovanja trebali susresti sa zadacima koji zahtijevaju istraživački rad. Također, bilo nam je važno poučiti učenike kako bi u daljnjem školovanju koristili alate i usavršavali vještine koje razvija informacijska pismenost.

Temeljeno na prethodnom djelatnom iskustvu, pretpostavili smo da su ispitanici, budući da su pripadnici tzv. internetske populacije (Kuhlthau, 2007.), orijentirani na web kao prvo mjesto potrage za informacijom. Tu

pretpostavku potvrdili su ispitanici budući da su svi (100%) odgovorili da su prethodno vršili pretraživanje na webu.

Nadalje, u promišljanju istraživanja i u promatranju učenika u prirodnoj sredini zaključili smo sljedeće:

- uvodni sat obrade novoga gradiva uglavnom je teorijski i prevladava *ex cathedra* izlaganje koje učenika stavlja u pasivnu ulogu promatrača nastavnoga procesa
- učenici slabo ili uopće ne koriste navedene izvore; koriste se samo Google tražilicom
- imaju problema s ispravnim citiranjem te ne znaju razliku u citiranju različitih bibliografskih izvora
- prezentacijske vještine su svedene na doslovno čitanje pripremljenoga materijala što izaziva zamor i kod govornika i kod slušateljstva

Prvu pretpostavku provjerili smo i potvrdili metodom promatranja u prirodnoj sredini, gdje smo ukazali na činjenicu da su uvodnim, teorijskim satima prevladava metoda izlaganja *ex cathedra*. Ostala promišljanja dobivena na temelju bilješki promatranja u prirodnoj sredini kao i na prijašnjim radnim iskustvima koristili smo kako bismo postavili ciljana pitanja, o poznavanju izvora na internetu i jednostavnosti izvora sa stajališta korisnika.

Četvrtim anketnim pitanjem došlo je do odstupanja u našem promišljanju i pretpostavci. Naime, krenuli smo s mišlju da učenici ne znaju pravilno citirati izvore s weba. No, velik broj ispitanika (51,9%) koji je odgovo-

rio potvrdno, pobija našu hipotezu. Ipak, prateći njihove prezentacije, mogli smo zaključiti da je taj veliki postotak rezultat njihove subjektivne procjene jer su i nakon prezentacije činili pogreške u navođenju izvora koje su citirali.

Budući da informacijska pismenost uključuje različite metakompetencije, odlučili smo se da posljednji cilj uključi prezentacijske vještine budući da školstvo sve manje njeguje govorničke vještine i koncizno izlaganje stavova (ishoda naučenog). Šestim anketnim pitanjem o korisnosti *pecha kucha* prezentacije za usvajanje novog gradiva, većina ispitanika uviđa prednosti (25 učenika ili 92,6%), dok 2 učenika (7,4%) smatra taj oblik neadekvatnim. Promatrajući nastavni sat obrade novoga gradiva pretpostavili smo da će se većini učenika svidjeti oblik pripreme gradiva kako bi mogli sudjelovati i biti aktivni na nastavi, ali da će jednom broju učenika više odgovarati da nastavnik odradi pripremu i da pasivno zapisuje gradivo što je anketno pitanje i potvrdilo.

Pozitivno je što se je većina ispitanika izjasnila da je projekt koristan, zanimljiv, da im je novost to što se poučava, ali i da bi od toga imali koristi u budućnosti u svom daljnjem školovanju, što potvrđuje važnost uvođenja programa informacijskog opismenjavanja formalnu razinu institucije. Povratne informacije od strane učenika i predmetnoga nastavnika bile su korisne kako bismo objasnili aktualno istraživanje, ali i korigirali ga za neka buduće istraživanja. Time se može zaključiti da je ovakav program intrakurikularne suradnje potreban, učenicima zanimljiv i poticajan, ali da je važno s njim započeti već od prvoga ili drugog razreda, što će zahtijevati

modifikacije u izvorima koji bi se pretraživali, odnosno promjenu metoda i tehnika, te organizaciju samog sata.

Anketni listić

Anketa je dio istraživanja u okviru pilot projekta kojim se ispituju iskustva vezana uz informacijsko pretraživanje. Svi podatci prikupljeni upitnikom koristit će se isključivo za potrebe projekta. Želja je istraživača da rezultati budu iskorišteni za unaprjeđivanje svijesti o važnosti poučavanja informacijske pismenosti u srednjoj školi.

1. Jeste li ranije radili pretraživanje izvora na webu? DA NE
2. Do sada ste za pretragu koristili:
 - a) Google
 - b) Google Scholar
 - c) Online kataloge knjižnica
 - d) Baze podataka
 - e) Ostalo _____
3. Koji informacijski izvor smatrate jednostavnijim za pretraživanje?
 - a) Google
 - b) Google Scholar
 - c) Online kataloge knjižnica
 - d) Baze podataka
4. Jeste li prije ove radionice znali pravilno citirati? DA NE
5. Jeste li usvojili pravila citiranja tekstova preuzetih s weba? DA NE
6. Smatrate li pecha kucha način prezentacije korisnim za prezentiranje novog gradiva? DA NE

7. Koje vještine, prema vašem mišljenju, razvija ovaj tip prezentacije novog gradiva:

- a) Izdvojiti bitno/relevantno za temu
- b) Vlastitim riječima prezentirati naučeno
- c) Oslobađa od treme pred javni nastup
- d) Razvija govorničke vještine

8. Koja aktivnost radionice vam je bila najinteresantnija:

- a) Pretraživanje
- b) Rad u grupi
- c) Izlaganje

9. Kako biste označili usvojenu razinu pretraživanja?

1	2	3	4	5
jako loša	loša	niti dobra niti loša	dobra	jako dobra

10. Kakvim smatrate usvojeno znanje o citiranju?

1	2	3	4	5
jako loše	loše	niti dobro niti loše	dobro	jako dobro

11. Kao ocjenjujete usvojeno znanje prezentiranja gradiva?

1	2	3	4	5
jako loše	loše	niti dobro niti loše	dobro	jako dobro

12. Koliko je vašem znanju pretraživanja doprinijela ova radionica?

1	2	3	4	5
jako malo	malo	niti malo niti puno	puno	jako puno

13. Što vam je u radionici bilo najkorisnije, a što manje korisno

(1 – najkorisnije; 3 – najmanje korisno)

- a) Pretraživanje
- b) Citiranje
- c) Prezentiranje

14. Kako ocjenjujete novostečeno znanje?

1	2	3	4	5
jako loše	loše	niti dobro niti loše	dobro	jako dobro

15. Smatrate li radionicu/projekt korisnim? DA NE

Literatura (izbor)

1. Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice. Second edition. // Editor Alan Bundy. Adelaide: Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004.
Dostupno na:
http://www.utas.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/79068/anz-info-lit-policy.pdf (08-01-2016)
2. Banek-Zorica, Mihaela, Špiranec, Sonja. Informacijska pismenost. Zagreb: Zavod za informacijske znanosti, 2008.
3. Bates, Miranda. The design of browsing and berrypicking techniques for the online search interface. 1989.
<http://www.gseis.ucla.edu/faculty/bates/berrypicking.html> (8-7-2016)
4. Behrens, S. J. A Conceptual analysis and historical overview of information literacy. // College and research libraries. 55, 7, 1994.
5. Bowden, David, Information and digital literacies: a review of concepts. // Journal of Documentation 57, 2(2001)
6. Dizdar, Senada. Informacijska pismenost – metakompetencija za cjeloživotno učenje, Dostupno na:
https://www.google.hr/search?q=Dizdar,+Senada.+Informacijska+pismenost+%E2%80%93+metakompetencija+za+cjelo%C5%BEivotno+u%C4%8Denje&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=fSdVoqbO8PAOtnUhJAE
(02-01-2016).

7. Eisenberg, Michael, B. Information Literacy: essential skills for the information age, DESIDOC, Journal of 3. Library & Information Tehnology, Vol 28, No. 2, March 2008., pp 39-47 (Pdf)
8. Eisenberg, Michael, B. Big 6 skills overview. November, 2001.
Dostupno na:
<http://big6.com/pages/about/big6-skills-overview.php> (9-2-2016)
9. IFLA Standard, dostupno na: <http://www.ifla.org/node/8721> (9-7-2016)
10. Kuhlthau, Carol C. Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services, Norwood, N. J.: Ablex Publishing Corporation, 1993.

